

Vaitulevičienė, Birutė Raižių totoriai / Birutė Vaitulevičienė.- Iliust.- Rankr.

RAIŽIŲ TOTORIAI

Lietuvoje totoriai gyvena nuo 14 amžiaus pabaigos. 1937 metais juos čia, kaip karo belaisvius, apgyvendino Didysis Lietuvos kunigaikštis Vytautas. Jiems buvo duota žemės ir už tai jie turėjo eiti į karą. Lietuvos totoriai ilgą laiką įstengė išsaugoti savo kilmės ir priklausymo genčiai sampratą. Visa tai išliko jų karinių vėliavų (būrių) pavadinimuose. Pagal 1961 m. totorių valdų Lietuvoje revizijos akte, šių giminių buvo 6:

I- oji – Ulanų vėliava

II- oji – Jušinių vėliava

III- oji – Naimanų vėliava

IV- oji – Jaloirių vėliava

V- oji – Kondratų vėliava

VI- oji – Barinų vėliava

Šie pavadinimai minimi ir 1567 m. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemių surašymuose. Manoma, kad jie yra kilę iš turkų genčių vardų.

Raižiuose gyveno Kondratų genties totoriai. 1631 m. jų čia buvo 34 namai.

Buvo ir dinastinė Punios caraičių giminė, priklausiusi totorių aukštuomenei. Spėjama, kad Punios caraičių protėvis – Krymo chano Nurdevlet Girėjaus sūnus. Apie 1478 metus jis iš Kazimiero Jogailaičio gavo rezidencinę pilaitę Punioje prie Nemuno ir žemės valdas Trakų ir Naugarduko pavietuose. Ta pilaitė Punioje stovėjo šalia aukštutinės pilies, kurioje dar 1542 m. gyveno šis caraitis. Jis turėjo du sūnus Temnuką ir Janbeką. Pastarojo sūnus kunigaikštis Islamas Janbekovičius buvo rotmistras. Laipsnį užsitarnavo Žygimanto Augusto ir Stepono Batoro karo žygiuose. 1621 metais žuvo kovose su turkais ties Chotinu. Paskutines žinias apie šią giminę suteikia 1631 m. totorių valdų revizija.

Po pirmojo pasaulinio karo Lietuvoje susikūrė 3 totorių machometonų parapijos: Kauno, Raižių, ir Vinkšnupių. Didžiausia buvo Raižių parapija. Raižių kaimas yra 15 kilometrų į šiaurės rytus nuo Alytaus, netoli Butrimonių miestelio, kur taip pat nemaža gyvena totorių. Beveik prie 600 metų įkurdinti Didžiosios Lietuvos kunigaikštystės žemėse, jie išsaugojo savitus etninius ir religinius bruožus. Jiems buvo leista laisvai išpažinti savo tikybą, švęsti šventes, laikytis papročių, kalbėti savo kalba, steigti mokyklas. Tai buvo patikimi ir narsūs kariai. Totorių daliniai dažniausiai kaudavosi pirmose Lietuvos kariuomenės eilėse.

Daug metų praėjo nuo Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Vytauto laikų. Puikiai rytietiškus kardus valdę kariai tapo gerais artojais, daržininkais, o jų palikuoniai prigijo Lietuvos žemėje. Religijos atžvilgiu Lietuvos totoriai priklausė Krymo machometonų centrui. Jie išpažįsta sunitų apeigų islamo tikėjimą. Didžiausias dvasinis penas – Koranas. Neturėdami teologijos mokyklų, nemokėdami liturginės arabų kalbos, gyvendami toli nuo musulmonų centrų, išlaikė savo tikėjimą ir papročius. Seniau Alytaus rajone machometonų centras buvo Bazonų kaime. 1923 m. ten buvo 19 totorių sodybų ir 120 gyventojų. Ten stovėjusi mečetė sudegė (ją sudeginęs žaibas). Gyventojai spėjo išgelbėti tik mumberą (altorių) ir žvakides. Tada mečetė buvo pastatyta Raižiuose (1889 m.) Iš Bazonų atgabentas mumberas. Raižių Koranas atgabentas iš Turkijos 1879 m. 1923 m. Raižiuose buvo 33 totorių ūkiai ir 187 gyventojai. Čia gyveno imamas Adomas Chaleckas, kartu buvęs ir visos Lietuvos machometonų dvasios vadas – muftėjus. Raižiuose prie mečetės veikė mokykla. Nepriklausomos Lietuvos metais čia buvo pašto agentūra, veikė šalių būrys, „Vilniui vaduoti“ sąjungos Raižių skyrius. Korano skaitymo mokytojas buvo Motiejus Chaleckas.

Prie Raižių buvo seni totorių kapai. Jų amžius – keli šimtai metų. Juose palaidoti ir pirmieji Raižių gyventojai. Senieji paminklai nedideli, netašyto akmens su arabiškais įrašais, dabar giliai sulindę į žemę.

Penktadienis- - totorių savaitinis šventadienis. Lygiai 12 valandą į šešiakampį mečetės bokštą įpildavo muzinas ir, giedodamas šventas giesmes, šaukdavo tikinčiuosius į mečetę. Paskui atidarydavo duris ir suleisdavo vidun – vyrus dešinėje, moteris kairėje, o tarp jų siena su langeliais, pridengtais žalia gelumbe. Įeidamami į mečetę, batus palieka prieangyje arba už durų – iš pagarbos Alachui. Ant galvų kepurės, skaros.

Religiniame gyvenime totoriai laikosi musulmonų, o kasdieniniame – krikščionių kalendoriaus.

Musulmonų mėnulio metai turi 12 mėnesių. Metai skaičiuojami nuo krikščionybės eros 622 – ujų metų (Machometo persikėlimo iš Mekos į Mediną) ir yra 12 dienų trumpesni už krikščioniško kalendoriaus metus.

NBendraudami tarpusavyje, Raižių totoriai vartoja lenkų ir lietuvių kalbas. Savo gimtąją kalbą jie jau seniai prarado. 16 amžiaus II pusės dokumentai rodo, kad gimtoji totorių kalba Lietuvoje nyksta.

Šiuo metu (1993 m.) Punios apylinkėje yra 29 totorių šeimos (iš jų viena mišri). Daugiausia jų yra Raižių kaime – 21. Iš viso yra 514 gyventojas (Raižiuose 39). Daugiausia tai pensijinio amžiaus žmonės.

Punios apylinkėje gyvenančių totorių sąrašas

KAIMAS	PAVARDĖ, VARDAS, TĖVO VARDAS	GIMIMO METAI	ŠEIMOS NARIŲ SKAIČIUS
1.	2.	3.	4.
Adamonys	Abunevičius Dovydas, Stepo	1930	2
	Abunevičienė Elene, Simo	1931	
	Bazaravičienė Rozalija, Juozo	1926	1
	Chaleckas Samuelis, Samuelio	1914	2
	Chaleckienė Zosė, Alekso	1923	
	Selimavičius Aleksas, Abraomo	1914	2
	Selimavičienė Elena, Stepo	1920	
Kerai	Jablonskas Adomas, Motiejaus	1919	2
	Jablonskienė Zosė, Stepo	1933	
	Jablonskienė Marija, Alberto	1916	
	Jablonskaitė Zosė, Motiejaus	1924	1
Raižiai	Aleksandravičienė Elmira, Stepo	1911	1
	Aleksandravičienė Emilija, Šimo	1913	1
	Aleksandravičius Silvestras, Jokūbo	1938	1
	Alijevas Džefiras, Alimazonovo	1922	2
	Alijeva Elena, Stepo	1914	
	Chaleckas Juozas, Dovydo	1920	2
	Chaleckienė Halina, Jono	1934	
	Chaleckienė Felicija, Stepo	1922	1
	Chaleckas Stepas, Dovydo	1914	2
	Chaleckienė Marija, Šimo	1910	
	Chaleckienė Rozalija, Bajezeto	1901	1
	Dzienajavičius Stepas, Jono	1922	2
	Dzienajavičienė Marijona, Dovydo	1926	
	Jakubauskas Aleksandras, Alberto	1930	2
	Jakubauskienė Marijona, Aleksandro	1936	
	Jakubauskas Stepas, Aziulio	1922	1
	Konarskas Chalilis, Motiejaus	1930	2
	Konarskienė Elena, Jono	1924	
	Krinickis Romanas, Ivanovičiaus	1960	7
Krinickienė Elena, Chaliliaus	1965		

	Krinickis Aleksandras, Romano	1989	
	Krinickis Ruslanas, Romano	1990	
	Krinickaitė Amilija, Romano	1991	
	Krinickis Jonas, Romano	1992	
	Krinickis Kostas, Romano	1993	
	Makaveckas Motiejus, Seliomo	1901	1
	Makaveckas Jokūbas, Motiejaus	1937	2
	Makaveckienė Zina, Jono	1937	
	Makaveckas Motiejus, Stepo	1930	2
	Makaveckienė Ženė, Juozo	1941	
	Radlinskas Stepas, Alekso	1925	2
	Radlinskienė Elmyra, Jono	1928	
	Rajeckas Silvestras, Stepo	1931	1
	Selimavičienė Zofija, Mustafos	1923	1
	Vilčinskas Jokūbas, Jono	1923	2
	Vilčinskienė Zofija, Juozo	1928	
	Vilčinskas Romas, Jono	1930	3
	Vilčinskienė Elena, Bernardo	1928	
	Vilčinskas Stepas, Romo		
Vaisodžiai	Macedulskienė Zinaida, Juozo	1956	2
	Asanavičius Aleksandras, Danieliaus	1976	2

1991 m. liepos 3 d. Raižiuose susirinko ne tik vietiniai totoriai, bet atvyko ir daug svečių: Alytaus totorių kultūros draugijos pirmininkas Ipolitas Janušauskas, jo pavaduotojas Ipolitas Makulavičius, Vilniaus krašto totorių kultūros draugijos pirmininkas Adomas Asanavičius, didelė grupė oficialių asmenų, pakviestų į Lietuvą, į Kauno mečetės atidarymą. Tai Maskvos islamo kultūros šeichas imamas Ravil Gainutdin, Maskvos islamo atgimimo partijos atstovas Mustafin Chasan, svečiai iš Krymo imamas Said Dosani Ibragimov, Kaibulajev Šefket, Merman Mustafac, imamas iš Lenkijos Mustaf Jasinski, Didžiosios Britanijos musulmonų centro vadovai Kaliem Khamar Avhlak-Achmed-Andžum. Pasimeldę Raižių mečetėje, svečiai aplankė protėvių kapus Raižių kaimo kapinėse. Čia palaidotas Loretos Asanavičiūtės, žuvusios sausio 13-tąją, senelis. Prie jo kapo pasimeldė Lenkijos imamas Mustaf Jasinski. Pasimelsta ir prie imamo Adomo Chalecko, hodžos Motiejaus Chalecko kapų. Totorės moterys svečius pavaišino nacionaliniais valgiais – koldūnais ir šimtalapiu.

1993 m. spalio 8 d. Raižiuose vėl didelė šventė: po ilgai trukusio remontopradžio veikti mečetė, pastatyta vietoje 1889m. sudegusios mečetės Bazonų kaime. Iš ten buvo atgabentas ir senasis totorių altorius – mumber. Ant jo įrašyti 1663 metai. Tais metais jis pagamintas. Tai patvirtino Danielius Makulavičius ir Stepas Baranauskas. Suvažiavo iš Raižių kilę totoriai. Atvyko svečių iš Latvijos, Estijos, Baltarusijos, Maskvos, Anglijos, Italijos, Egipto, Saudo Arabijos ir iš kitur, kur išpažįstama islamo religija. Šventė prasidėjo Turkijos ambasados Lietuvoje religijos patarėjo malda. Į susirinkusiuosius kreipėsi Lietuvos totorių kultūros draugijos Alytaus skyriaus pirmininkas Ipolitas Makulavičius.:

„Džiugu, kad į gimtąjį kraštą sugrįžta mūsų mažos tautos vienybė, dvasingumas. Tai didelė mūsų šventė. Restauruota mečetė, kurią pastatė, kurią pastatė mūsų proseneliai, primis, kas mes tokie esame. Susitikę bendruomenės namuose prisiminsime papročius, istoriją, o mokykla, kuri, tikimės, greit pradės čia veikti, to mokys mūsų vaikus... Mes esame pasiruošę bendrauti su visais, bet norime išlikti savimi.“

Šventės viešnia – Lietuvos Respublikos tautybių departamento pirmininkė Halina Kobeckaitė

pasidžiaugė sakydama, kaip gražiai gali sugyventi skirtingų tikėjimų ir tautybių žmonės, jei yra nuolatinis abipusis pakantumas.

Beveik 600 metų Lietuvoje gyvena totoriai, garbiondami Lietuvos Didįjį Kunigaikštį Vytautą. Ir šioje šventėje dalyvavęs Vytauto klubo atstovas Vytautas Ulevičius palinkėjo, kad Lietuvoje mečetės ir bažnyčios būtų pilnos jaunimo, nes tik per religiją galima grįžti į dorą gyvenimą. Latvijos totorių atstovas, perdavęs linkėjimus, pasakė: „Jei tiek metų Lietuvos totoriai išliko ištikimi savo tautai, tai buvo ir bus ištikimi valstybei, kurioje gyvena“. Saudo Arabijos Maskvoje atstovas Ali Džackar kalbėjo:

„Man didelė garbė būti su jumis ir dalyvauti šioje šventėje, Saudo Arabija su dideliu pasitenkinimu teikia pagalbą viso pasaulio musulmonams, nes ji yra pranašo Mahometo ir islamo žemė“.

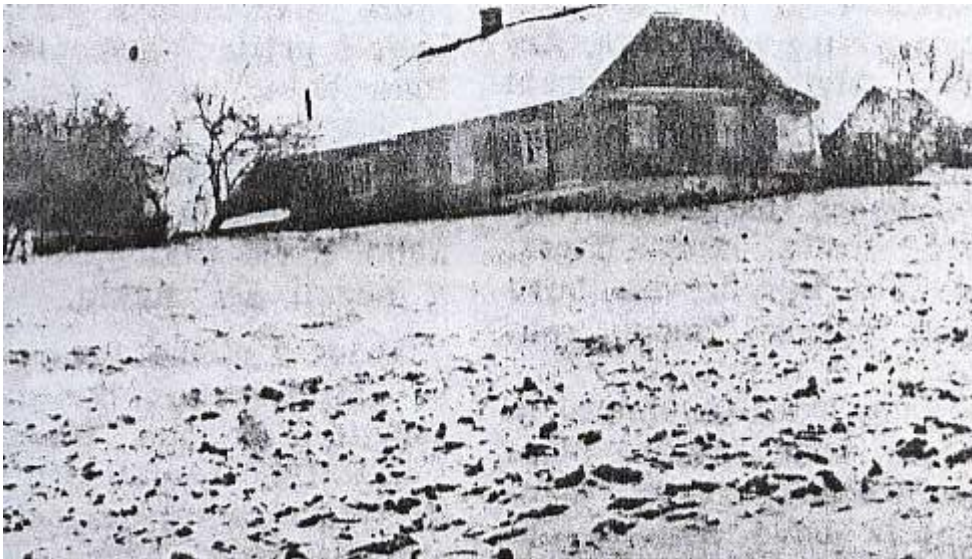
Jis padovanojo keletą Korano knygų, vaikus pavaišino arabiškais datulėmis. Egipto Komercinio centro atstovas spalio 8-ąją Raižiuose pavadino laimingiausia savo gyvenimo diena, nes vienoje vietoje pamatė iš įvairių pasaulio šalių atvykusius musulmonus, kuriuos jungia islamas, o šios religijos simbolis – meilė. Jis padovanojo 500 dolerių ir paragino įkurti fondą totorių veiklai remti. Baltijos musulmonų imamas Muchtasibas Ali Chanas ragino būti ištikimiems Koranui ir islamui ir perdavė linkėjimus nuo Estijos totorių. Lietuvos totorių kultūros draugijos pirmininkas Adas Jakubauskas palinkėjo, kad kiekvieną penktadienį mečetė būtų atidaryta ir į ją rinktųsi melstis totorių jaunimas. Jis sakė, kad tik islamo dėka totorių tauta Lietuvoje neišnyko. Mečetės atidarymo iškilmės baigėsi vidurdienio malda (namazu). Po to šeimininkės visus vaišino skaniais totoriškais valgiais. Prieš išvykdami šventės dalyviai kapinėse pagerbė savo protėvių, tėvų ir vaikų atminimą.

Sąjungos „Vilniui vaduoti“ Raižių skyriaus nariai 1938 m. Iš dešinės sėdi: pirmas – kasininkas Danielius Makulavičius, Viduryje – vadovas, mokytojas Grinkus. Nuotrauka gauta iš D.Makulavičiaus.

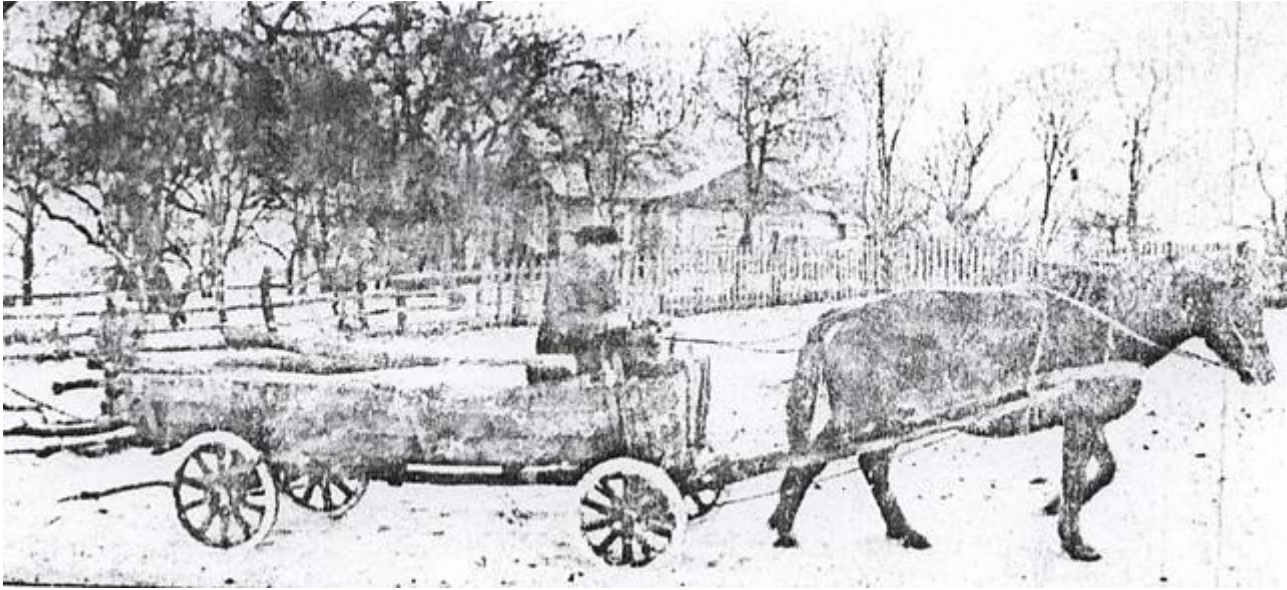
Raižių mečetė 1992 m. (Nuotr. Z.Stankevičienė)

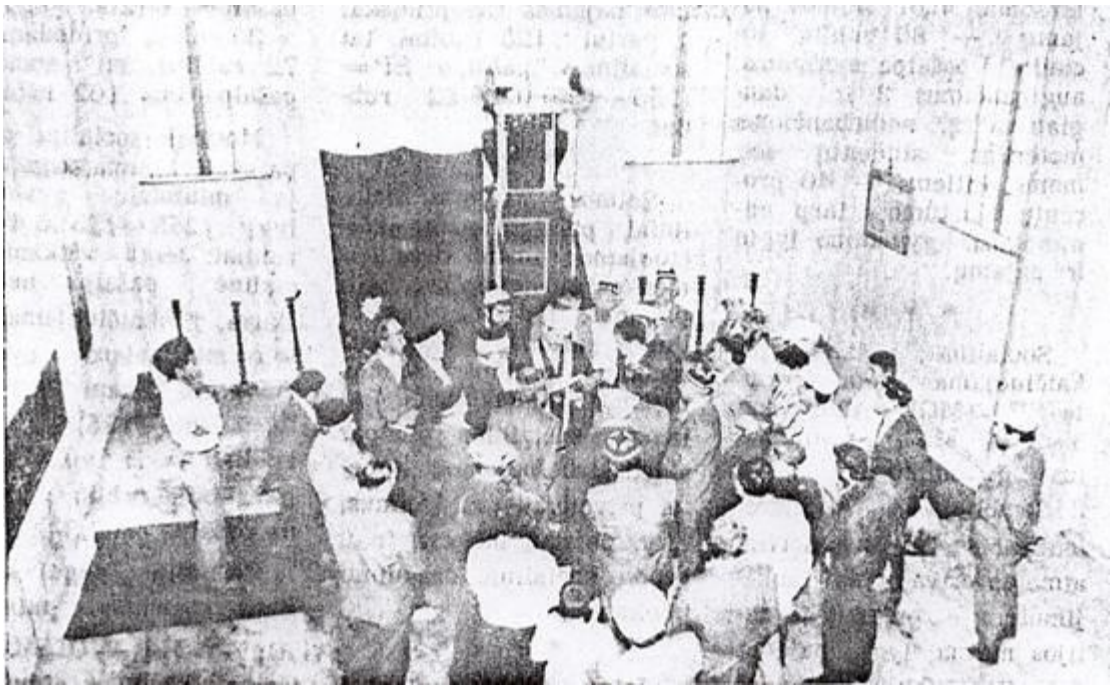

Raižių totorių kapinės

Alytaus rajone yra šios totorių kapinės:

Punios apylinkėje –

Adamonių kaime – 2

Ardziškių kaime – 2

Raižių kaime – 6

Pivašiūnų apylinkėje –

Bazonų kaime – 2

Šiuo metu yra laidojama Raižių kapinėse, esančiose kalvotoje vietovėje, netoli Raižių gyvenvietės, prie kelio į Butrimonis. Šias kapines dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą įkūrė Raižių totorių bendruomenė. Čia vežama laidoti iš visos Lietuvos, išskyrus Vilniaus ir Trakų totorius, kurie laidojasi netoli Trakų esančiose Nemėžio kapinėse. Veikiančios yra ir Bazonų kapinės, bet dėl blogo privažiavimo ten mažai kas laidojasi. Kitos kapinės yra jau sunykę. Veikiančiose raižių

kapinėse yra seniai palaidotų žmonių. Seniau paminklų kapinėse nestatė. Palaidojus, abiejuose kapo galuose padėdavo po akmenį, o kapą apjuosdavo mažais akmenėliais. Todėl kai kur šiose kapinėse tik kyšantys iš žemės akmenėliai rodo, kad čia palaidoti žmonės. Akmenis aplink kapą ir dabar deda, bet tvarkant kapus juos nuima. Kapinėse daug medžių, daugiausia beržų. Žolė didelė, takų nėra. Yra dveji dideli vartai, o šalia jų – maži varteliai. Kapų išdėstymas netaisyklingas. Dažniausiai laidojama atskiruose ploteliuose pagal giminybę. Dauguma kapų apsodinti įvairiomis gėlėmis. Kapinėse daug gražių antkapinių paminklų: granito, marmuro, betono. Jie statomi gale kapo, bet įrašas yra ir ne kapo, bet priešingoje pusėje. Medinių paminklų totoriai nestato. Antkapiniuose paminkluose yra totorių religinis simbolis – penkiakampė žvaigždutė, ir junas mėnulis. Žvaigždutės du ragučiai yra viršuje, du šonuose ir vienas apačioje. Po to eina arabiškas įrašas iš Korano. Išvertus į lietuvių kalbą, reiškia: „Nėra kito Dievo, Dioevas yra vienas“, „Dieve gink mane nuo šetono“, „Vardas Dievo šventas švenčiausias“ ir kiti. Toliau eina lietuviški, kai kur rusiški įrašai. Dažniausiai inuodoma mirusiojo pavardė, vardas, kai kur tėvo vardas, gimimo ir mirties metai, kas liūdi. Bet yra ir kitokių įrašų, kurių keletas pateikiama.

Kapinių sargo ir samdomo kapinių prižiūrėtojo nėra. Kapus tvarko patys gyventojai. Sunykę kapai rodo, kad nėra artimųjų.

Šiose kapinėse yra palaidoti trys imamai: du Adomai Chaleckai ir Mustafas Chaleckas.

Antkapių paminklų įrašai:

1. Hodza Motiejus Chaleckas

1862-1-12-1940-1-19

Brangus dėde-Pranašo Machometo kelias

Tavęs neapleis.

2. Imamas Adomas Chaleckas

1865-1944

Pagarba jums Ilgą kelią tarnavusiam Raižių parapijai

dėkingi Parapijiečiai.

3. Makulavičius Danas

1971-1979

Dar smėlio pilys nebaigtos statyti

O tu pavargęs suklupai

Ir knygą nebaigtą skaityti

Tu atverstą mums palikai.

4. Jakubauskienė Rozalija Stepo

1907-VII-15 1970-II-7

Tu mums atidavei viską

Mes tau duoti nieko negalim

Skausmo prislėgti vaikai ir vyrai.

5. Jakubauskienė Felė S.

1889-1975

Brangioji mamyte daug vargo Pergyvenusi ilsėkis ramybėje.

Lūdi vaikai

6. Ridzanavičiui Kostui

1947.II.22-1968.XI.4

Niekas nepasakė, kad tu čia svečias,

Kad mūs laimė baigsis sielvartu, kančia –
Palikai tu viska, kas gyvent vilioja:
Gamtą, mokslą, darbą ir šeimos džiaugsmus.
Liūdi mama, sesuo ir giminės

7. Radauskas Valdukas
1975-1980
Mik mažasis Valduk,
Tau ramių sapnų.
Tu žvaigždele skraidysi
Ir visad matysi
Tėtį ir mane

8. Čia ilsisi Ridzvanavičius Albertas Suleimano
1886-III-10-1958-VI-6
Atminti brangiajam vyrui
Ir tėveliui nuo žmonos ir vaikų

9. Stepas Asanavičius
1903-1960
Palauk vyreli mano šaltam kape
Kol sielvarto keliu
Ateisu pas tave
Nuliūdusi Žmona ir Romas
Tragiškai žuvęs

10. Gilaus liūdesio prislėgti
Žmona ir vaikai
Neužmirštama vyrui ir tėveliui
Suleimanas Chaleckas
1903-III-7-1939 –IV-11

11. Motiejus Abunevičius
1925-1985
Tebūna Tau brolau
Lengva tėviškės žemė

12. Jakubauskas Jonas Tomo
1961-1983
Kai išėjau ankstų rytą
Nejaugi nieko nesakė tavo širdis
Su gėstančia saule sugrįžti žadėjai
Bet kelią patojo netikėta mirtis
Liūdi tėvai ir sesuo

13. Ravilis Krinickas
1970-1987
Kaip svajojom, mylėjom ir geidėm,
Žvaigždele prie visų prisiglausti
Liūdi tėvai, brolis ir mokslo draugas Petras

14. Vilčinskas Jonas
1901-1960
Vilčinskienė Elzbieta
1901-1976
Ilsėkitės ramybėje
Mieli tėveliai
Liūdi sūnūs Jokūbas, Stepas, Juozas, dukterė Elena ir anūkai
Lai Jums bus lengva ši žemelė šventa.

15. Čia ilsisi
Chaleckas Samuelis – Stepas
Mirė 1932 Mirė 1927
Likimas išplėšė Jus iš mano širdies
Priglauskit kai likimas mane pakvies
Elena

16. Ilsėkis Ramybėje Mylimas
Sūnau, ir Broli. Nuliūde
Tėvas, Broliai ir Seserys
Abunevičius Juozas Alekso
1921-1952

17. Tragiškai žuvęs
Chaleckas Aleksas
1946-1971
Tavęs nėra, bet amžinai
Likai mūsų širdyse.
Liūdi tėvai, seserys ir brolis

18. Juozas Ridzvanavičius
1909-1975
Ilsėkis ramybėje brangus tėveli
Liūdi žmona, sūnūs su šeimomis

19. Ilsėkis ramybėje
Mylima mamyte.
Nuliūde vyras ir vaikai
Abunevičienė Zofija Abraomo
1899-1958

Elmiros Aleksandravičienės, d. Stepo, gimusios 1911 m., Alytaus rajono Raižių kaimo gyventojos, totorės pasakojimas apie Raižių kaimą

Buitis

Seniau Raižiuose pirčių nebuvo, jos atsirado po Pirmojo pasaulinio karo. Prausėmės namie, balėjose. Kadangi penktadieniais švenčiame, tai prausiamės ir baltinius keičiame ketvirtadieniais. Muilą darėm iš riebalų atliekų ir akmenėlio. Skalbėme pelenų šarme: užmerkėdavome skalbinius, palaikydavome 2-3 dienas ir skalbdavome tame pačiame šarme. Po to išplaudavome švariame, dažniausiai šaltame vandenyje.

Aš dar prisimenu kaip trobą apšviesdavome balanomis. Buvo toks „diedas“, į kurį įkišdavome ilgą sausą balaną. Tai buvo tada, kai dar gyvenome dūminėje pirkioje. Vėliau atsirado mažos žibalinės lemputės, paskui – didesnės lempos. Žibalas buvo brangus, jį taupėme, be reikalo žiburio nedegdavome.

Drabužius siuvo siuvėjai, vežėme siūti į Alytų. Madžiagą pirkome. Moterys nešiojo ilgus sijonus ir palaidinukes, vyrai – kelnes ir švarkus.

Avėjome klumpėmis: padai mediniai, viršus – odos. Jas buvo galima nusipirkti parduotuvėse, o medinius padus daug kas mokėjo padaryti ir Raižiuose. Batukai buvo brangūs. Jais apsiaudavome tik išėiginėmis dienomis, per metines šventes. Vyrai irgi avėjo klumpėmis, o btai – išėiginis apavas. Vasarą dažnai vaikščiojome basi, o eidami į laukus dirbti apsiaudavome klumpėmis.

Maistas

Valgį gamino šeimnininkė. Kai kur retkarčiais padėdavo ir vyras: atnešdavo vandens, malkų, bulvių, daržovių. Lauko virtuvės Raižiuose atsirado po Antrojo Pasaulinio karo, bet ir dabar jas ne visi turi.

Duoną, pyragus kepėme namie. Duonos kepdavome daug, nemažais kepalais, kad užtektų kokioms dviems savaitėms. Ant pirmo duonos kepalą išpausdavome mūsų tikėjimo ženklą – mėnulį.

Valgėme saldžią mėsą su daržovėmis. Jautieną arba avieną supjaustydavome nedideliais gabaliukais, dedame į puodą ir verdame. Į kitą puodą dedame pupeles, morkas, svogūnus, petražoles ir taip pat verdame. Išvirus, į vieną lėkštę dedame mėsą, į kitą – držoves ir nešame į stalą. Kartais daržoves užpildavome ant mėsos. Totoriai labiausia mėgsta avieną ir žąsieną. Žasų laikydavome daug. Jautieną dažniausia valgėdavome sūdytą ir džiovintą. Kiaulienos ir arklienos nevalgėme.

Penktadieniais arba bairamo šventei gaminome tradicinius patiekalus – koldūnus. Jie yra stambūs, įdaryti riebia aviena, jautiena arba veršiena. Į mėsą dedame prieskonių: svogūnų, pipirų, mairūno, druskos. Mėsa - smulkiai sukapota. Koldūnai yra apvalūs arba pailgi. Juos verdame truputį pasūdytame vandenyje.

Šventėms kepame šimtalapį pyragą. Tai labai plona, trapi, ilgai kočiota tešla. Kiekvieną lapą sutepame sviestu, tarp jų dedame aguonų, razinų. Tada viską suvyniojame į ritinį ir kepame dideliame apvaliame inde. Tešla minkoma be mielių. Pirmąją šventės dieną valgome šimtalapį, antrąją – koldūnus.

Iš pieno darome varškę, sviestą. Verdame pienišką ryžių košę su cukrumi ir razinomis. Pieną gėrėme saldu, valgėme raugintą su bulvėmis. Auginome daug daržovių: morkų, svogūnų, česnakų, agurkų, burokėlių, kopūstų, pupelių, petražolių, krapų, kitų prieskoninių augalų. Pardavimui daugiausia auginome morkas ir svogūnus. Parduodavome Alytuje ir Kaune iš to pragyvėdavome. Virėm daržovių sriubas: burokų, kopūstų, rūgštynių ir kitokias. Burokus, kopūstus, agurkus rauginėdavome. Sriubą virėme ryte, jei likdavo – valgėdavome pietums. Kepėme tarkuotų bulvių bandas, bulvinius ir miltinius blynus. Vakare dažniausiai valgėme bulves su pienu. Per dieną

valgėme tris kartus. Rudenį pjaudavome karvę arba veršį. Mėsą sūdėme. Per žiemą valgydavome, o pavasarį, kas likdavo, džiovindavome saulėje. Supjaustydavome pailgais gabalais ir pakabindavome lauke. Ji išdžiūdavo ir būdavo skani. Džiovinome anksti pavasarį, kol dar nebūdavo musių. Dabar mėsos niekas nedžioviną.

Kruopas, miltus laikėme svirne dėžėse arba maišuose. Kas neturėjo svirno, laikė priemenėje arba kamaroje. Grūdus dažniausiai maldavome malūne Butrimonyse. Tradicinis apeiginis laidotuvių patiekalas – džaima. Tai laidotuvių metu dalijami paplotėliai. Iš kvietinių miltų, vandens ir druskos daromos mažos bandelės, iš jų kočiojami labai ploni apvalūs paplotėliai ir kepami svieste keptuvėje.

Vardo suteikimas

Vaiko gimimas – tai džiaugsmas šeimoje. Seniau vaikus priimdavo kaimo „bobutės“. Pas mus Raižiuose tokia „bobutė“ buvo Felicija Vilčinskienė. Vaikui vardas suteikiamas jo tėvų namuose. Ant paglės padeda vaiką ir su ja deda ant stalo, kur malna atlieka vardo suteikimo apeigas. Vardą parenka tėvai. Anksčiau į kūmus prašydavo tiktai giminės, dabar kai kas prašo kaimynus arba draugus. Seniau, ateidami į šias apeigas, nešė ir dovanas, ir maistą, dabar – tik dovanas.

Buvo ir prietarų. Sakydavo, kad negalima supti tuščio lopšio, nes vaikas susirgs ir gali numirti. Pirmą kartą į gryną orą vaiką galima išnešti tik ketvirtadienį.

Laidotuvės

Anksčiau į laidotuves gėlių nenešdavo, dabar jau neša. Mirusį pašarvodavo namuose ir laikydavo dvi dienas. Ateina malna, daugiau vyrų ir meldžiasi. Mirusį įsupa į baltą medžiagą ir uždengia dažniausiai žalios spalvos audeklu. Seniau, o ir dabar, laidoja be karstų. Padeda ant neštuvų suvyniotą į audeklą mirusį ir neša į kapines. Duobę iš vidaus iškloja lentomis, gaunasi lyg mažas kambarėlis. Į duobę leidžia ant rankšluosčių. Vienoje duobėje laidojamas tik vienas žmogus. Dabar kai kas laidoja karstuose, ypač vasarą, kai karšta ir atvežti iš toliau.

Palaidojus grįžta į namus ir meldžiasi, bet tas maldas ne kiekvienas moka. Kai pasimeldžia, duoda valgyti ir ko nors atsigerti, dažniausiai kompoto. Per laidotuves kapinėse visiems dalijama džaima. Ją reikia tuoj pat suvalgyti.

Palaidojus kasdien 40 dienų paprašytas arba pasamdytas žmogus prie kapo meldžiasi. Pminėti mirusio giminės susirenka po 40 dienų ir po metų, pasimeldžia, pasivaišina.

Užrašyta 1991 m.

Felicijos Chaleckienės, d. Stepo, gimusios 1922 m., Alytaus rajono Raižių kaimo gyventojos, totorės pasakojimas apie Raižių kaimą.

Maistas

Aš visą laiką čia gyvenau. Čia gyveno mano tėvai, seneliai ir proseneliai.

Metinėms šventėms arba laukiant svečių kepdavom pyragus – šimtalapius. Totoriai seniau nevalgė kiaulienos, dabar kai kurie jauni valgo. Pjaudavom kokį nors gyvulį – karvę ar veršį. Mėsą dėdavom į bačką ir stipriai pasūdydavome. Gyvulį pjaudavome rudenį, tai per žiemą valgydavome tą sūdytą mėsą. Vasarą užaugdavo avys, tai ir jų mėsą valgydavome. Likusią nuo žiemos mėsą pavasarį džiovindavome. Lajų lydydavome.

Pieną nešdavome į pieninę parduoti. Taip pat darėm sūrius, sviestą sau maistui.

Auginom daug daržovių. Morkų mes pasėdavome 1-2 kologramus. Jas dažniausia veždavome parduoti kaunan. Iš daržovių darėme ir dabar darome salotas, bet dabar jų auginame mažiau. Žiemai rauginavome agurkus, kopūstus, burokėlius. Dabar raugiam emaliuotuose puoduose, o seniau – mediniuose kubiluose. Sriubas virėme kasdien: buljonus, kopūstus, batvinius ir visokias kitas. Pietums atskirai sriubos nevirdavome, valgėm tą, kuri likdavo nuo pusryčių. Vakarienei dažniausiai virėme gbulves, kurias valgydavome su pienu. Valgėme 4 kartus per dieną. Vasarą valgėme daugiau pieniško maisto, bet mėsos vistiek reikėjo, kad būtų stipriau.

Šventės

Arabiškas žodis bairam – tai šventė. Jų turime keletą. Bairamai tęsiasi kelias dienas. Pirmą dieną eidavome į mečetę. Melsdavomės du kartus – ryte ir vakare. Grįžę po rytinių maldų, ruošdavom pietus, pas mus šventės nepastovios, kiekvienais metais eina 12 dienų pirmyn. Didžiausios šventės yra Ramazan bairam ir Kurban bairam. Šventei pjaudavom gyvulį, dažniausiai veršį. Per Kurban bairam reikia dalinti mėsą bėdniems žmonėms, kas likdavo valgydavom patys. Seniau per šventes būdavo šokiai, jie tęsdavosi 3-4 dienas. Dabar jau nėra pas ką daryti šokių, o ir jaunimo kaime beveik nėra, išvažinėję į miestus. Būdavo visokiausių žaidimų. Muzikantus samdėme iš kitų kaimų, kviesdavome iš Alytaus, Butrimonių. Į šokius rinkdavosi tik tai totorių jaunimas. Merginos be motinos į šokius neidavo.

Vestuvės

Merginos galėjo ištekti 16 metų, vaikinai – sulaukę 18 metų. Bet vesdavosi vyresni. Vestuvės būdavo didelės. Pas pasiturinčiai gyvenančius jos tęsdavosi 4 dienas, kitur – 2 dienas. Prieš vestuves jaunoji kviečia pamerges, jaunasis – pabrolius. Piršlybos dažniausiai būdavo ketvirtadieniais. Jeigu sutaria vestuves, daro išgertuves. Piršlys statydavo ant stalo mirtomis papuoštą butelį degtinės, jaunosios motina paruošdavo užkandį. Jaunikio ūkio peržvalgas ne visada būdavo, darydavo kaip kas norėdavo. Jeigu abu jaunieji iš to paties kaimo, tai vienas apie kitą viską gerai žinodavo. Tada peržvalgos nereikalingos ir jų nebūdavo. Kartais vesdavosi ir artimi giminaičiai – pusbroliai su puseserėmis.

Jaunoji rengdavosi ilga balta suknele, užsidėdavo baltą ilgą valioną. Puošdavosi ir dabar puošiasi mirtomis. Vestuvės vykdavo abiejose pusėse. Pirmiausia visi svečiai važiuoja pas jaunąją, kur vyksta jungtuvės, o kitą dieną pas jaunąjį. Kai jaunoji atvažiuodavo į jaunojo pusę, ją pasitikdavo su kailiniais ir kraitelėmis grūdų. Jaunieji įlipdavo į kraitelę ir juos uždengdavo kailiniais, kad gyvenime gerai viskas sektųsi. Po to vesdavosi į kambarį. Vestuviniai valgiai būdavo įvairūs: veršiena, silkė, daržovės, pyragai. Bet maisto įvairovė buvo mažesnė negu dabar. Kiekvienas maistą

ruošė kaip išmanė, šeimininkų nebūdavo. Seniau į vestuves eidami nešdavosi maisto: didelį pyragą, baltos duonos kepalą, kurią kepavo Butrimonių žydai, pusę veršiuko ar avies, paukštienos, degtinės. Nešdavo ir žalią (nevirtą) mėsą. Seniau mišrių vedybų nebuvo, dabar jau pasitaiko.

Laidotuvės

Į laidotuves nieko nenešė, net gėlių. Dabar jau gėles neša. Žmones laidodavo b karsto. Padeda mirusį ant „tapčano“ ir neštuvais neša į kapines. Kai numiršta, lavoną padeda ant žemės, nuprausia, suvynioja į baltą medžiagą, deda ant pakylos ir uždengia žalia (jei neturi juoda) medžiaga. Uždengiamas visas lavonas, net veidas. Dabar jau kai kur laidoja karstuose, ypač vsarą, kai atveža iš toli. Palidojus samdo žmogų, kuris 40 dienų kasdien eina į kapines melstis už mirusį. Per metines vėl meldžiasi ir vaišინasi be svaigalų.

Užrašyta 1991 m.

Stepono Dzeinajavičiaus, s. Jono, gimusio 1922 m., Alytaus rajono Raižių kaimo gyventojų, totoriaus pasakojimas apie Raižių kaimą.

Raižių kaime totoriai gyvena nuo Vytauto laikų. Kareiviams davė žemės ir jie čia apsigyveno. Manoma, kad vedė daugiausia lenkaites, nes totorių moterų tada čia nebuvo. Todėl ir patys ėmė kalbėti lenkiškai. Dabar Raižių totoriai kalba lietuviškai. Pasakojama, kad kadaise čia gyvenęs turtuolis pavarde Raižauskas, nuo to ir kaimo pavadinimas kilęs.

Artimiausias miestelis – Butrimonys. Per Raižius teka Imilsos upelis. Anksčiau šiame kaime gyveno tik totoriai. Dabar jau yra ir lietuvių, atsikėlusiu daugiausia po 1960 metų iš vienių į gyvenvietę.

Raižių totoriai daugiausiai vertėsi daržininkyste, kai kurie - kailiadaqrbyse. Bet šis verslas daugiausia buvo paplitęs Butrimonyse. Raižių totoriai buvo daržininkai. Raižiuose, kiek prisimenu, prie totorių sodybų buvo nedideli sodeliai, kuriuose augo obelys, kriaušės, vyšnios, slyvos. Seniau mokykla buvo prie mečetės. Vaikus mokė malna. Pamokos vyko lietuvių kalba, bet vieną kartą savaitėje. Vaikai mokėsi skaityti ir rašyti arabiškai. Dabar jaunimas nelabai nori mokytis arabų kalbos.

Iš Raižių kilę šie žymensiai žmonės:

Chalilius Janušauskas - buvęs pašto valdytojas Kaune. Palaidotas Bazonuose.

Suleimanas Chaleckas – karininkas, palaidotas Raižiuose.

Kalina – aukšto rango kariškis. Palaidotas Kaune.

Musulmoniški metai 12 dienų trumpesni už krikščioniškus, nes jie skaičiuojami pagal mėnulio fazes. Mėnuo turi 29-30 dienų.

Štai kaip atrodo totorių 1409-1411 metų kalendorius (1989-1990). Tokius kalendorius sudarau kiekvienais metais, kad žinotume kada švęsti bairamus (eilės Nr., antras skaitmuo – totorių kalendoriaus, mėnuo, jo pavadinimas, mėnesio pradžia pagal lietuvišką kalendorių, šventes). Prie metų - jų ženklas.

1409

1/6 Džemazil achir 1989 sausio 9 pirmadienis

2/7 Redžep 1989 vasario 7 antradienis

3/8 Šeuban 1989 kovo 9 ketvirtadienis

4/9 Remezhan 1989 balandžio 7 penktadienis

5/10 Šeuval 1989 gegužės 7 sekmadienis Bairam 7 d.

6/11 Zilkade 1989 birželio 5 pirmadienis

7/14 Zilchadžė 1989 liepos 5 trečiadienis Bairam 14 d.

1410

8/1 Mucharem 1989 rugpjūčio 4 penktadienis Nauji metai 4 d. Bairam 13 d.

9/2 Safar 1989 rugsėjo 3 sekmadienis

10/3 Rebil euvil 1989 spalio 2 pirmadienis

11/4 Rebil achir 1989 lapkričio 1 trečiadienis

12/5 Džemazil euvel 1989 lapkričio 30 ketvirtadienis

1/6 Džemazil achir 1990 gruodžio 30 šeštadienis

2/7 Redžep 1990 sausio 28 sekmadienis

3/8 Šeuban 1990 vasario 27 antradienis

4/9 Remezhan 1990 kovo 28 trečiadienis

5/10 Šeuval 1990 balandžio 27 penktadienis Bairam 27d.

6/11 Zilkade 1990 gegužės 27 šeštadienis

7/12 Zilchadžė 1990 birželio 25 pirmadienis Bairam

1411

8/1 Mucharem 1990 liepos 24 antradienis Nauji metai 24 d.

9/2 Safar 1990 rugpjūčio 23 ketvirtadienis Bairam

10/3 Rebil euvel 1990 rugsėjo 21 penktadienis

11/4 Rebil achir 1990 spalio 21 sekmadienis

12/5 Džemazil euvel 1990 lapkričio 19 pirmadienis

1/6 Džemazil achir 1990 gruodžio 19 trečiadienis

Religiniame gyvenime Raižių totoriai laikosi musulmonų kalendoriaus, o kasdieniniame gyvenime – krikščionių kalendoriaus. Metų pirmas mėnuo – mucharem. Vardo suteikimo, vestuvių, laidotuvių papročiai kitokie negu lietuvių.

Vardo suteikimas

Šventasis azanas – vardo suteikimas vyksta kūdikio tėvų namuose. Dalyvauja malna, du liudininkai (kūmai) ir svečiai. Į kūmus prašo ką nors iš giminių. Jie turėdavo kūdikį aprengti naujais drabuželiais. Seniaus gimusius vaikus priimdavo kaimo „bobutės“, dabar –ligoninėje. Ant pagalvės atnešamas išmaudytas ir švariai aprengtas kūdikis. Jis paguldomas su pagalve ant stalo, kur dega dvi žvakės ir padėtas Koranas. Malna sukalba maldą ir ištaria kūdikiui suteikiamą vardą, kurį parenka tėvai. Po to paliečia jo dešinės rankos smilių ir 7 kartus ištaria „La illa...“. Paskui vėl suklab maldą. Tada, laikydamas vaiką už dešinės ausies, gieda azaną ir ištaria šioms apeigoms skirtus žodžius. Tada paima vaiko kairiąją ausį, vėl pasimeldžia ir apeigos baigiasi. Prasideda vaišės. Seniau maistą svečiai nešdavosi, kas ką turėjo. Dabar nesineša.

Vestuvės

Apeigos vyksta jaunosios tėvų namuose. Pirmiausia jaunojo dėdė (tėvo arba motinos brolis) nuvažiuoja pas merginą atsiklausti ar sutiks tekėti. Jeigu sutinka, tai sutartą dieną pas ją važiuoja jauniks su svotu. Merginos tėvai juos vaišina. Svotas klausia motiną ir merginą ar patinka jauniks. Jei sutaria, tada kalba apie vestuves, tariasi kaip jas rengs. Abi pusės susitaria kiek bus pabrolių ir pamergių, ir iš vakaro jau žinokokiai pamergei bus koks pabrolis. Pabrolius kviečia jaunasis, pamerges – jaunoji. Į vestuves taip pat kiekvienas savo gimines kviečia. Anksčiau pabroliais ir pamergėgimis buvo tik artimiausi giminės, ne daugiau kaip 4 poros. Dabar būna ir daugiau. Pabroliai renkasi pas jaunąjį, pamergės – pas jaunąją. Iki sutuoktivių jokių vaišių nebūna. Vestuvės prasidėdavo ketvirtadienį, nes penktadienį totoriai nedirba, švenčia. Tęsiasi dvi dienas.

Ryte pas jaunąją susirinkę pamergės uždeda jai valioną (veliumą) ir prisega mirtų vainiką. Po to jaunąją pasodina jai skirtoje vietoje (tik ne u- stalo), ant sienos ties ja pakabina lovatiesę (divoną), papuošia kėdę, ant kurios ji sėdi. Prie jos sėdasi pamergės: pirmoji ir antroji iš dešinės, trečioji ir ketvirtoji iš kairės ir laukia jaunojo. Svočia padeda tvarkytis, paruošti stalus vaišėms.

Pas jaunąjį renkasi pabroliai, ateina malna. Prieš išvažiuojant malna apveda visus tris kartus aplink stalą. Malna su jaunikiu iš kambario išeina pirmieji, opaskui juos - pabroliai ir visi svečiai. Pabroliai sėda į vežimą ir veža jaunąjį vainiką. Jis prisegtas ant baltos medžiagos ir pririštas ant mažos lėkštutės. Pabroliai pralenkia jaunąjį ir visus svečius.

Jie privalo įteikti jaunąjį vainiką anksčiau, negu atvyks jaunasis ir malna.

Pas jaunąją pabrolius pasitinka muzikantai. Pirmoji pamergė nuima vainiką nuo lėkštutės ir prisega jaunąjį, o lėkštutę sudaužo (kad jauniesiems sektųsi gyvenimas).

Pabroliai, atidavę vainiką, grįžta atgal ir susitinka malną, jaunąjį ir vestuvininkus. Tada juos praleidžia į priekį ir visi važiuoja pas jaunąją. Jos tėvai jaunąjį sutinka su duona, druska ir vandenių ir įveda į vidų. Malna su jaunikiu sėdasi už stalo. Pabroliai išperka jaunąją. Vyksta derybos.

Susitaria pamergės už kiek ją parduos (pav., už 10 000 rublių), o paskui derasi. Kai susitaria dėl išpirkimo, duoda pamergėms saldinių, degtinės. Taip imituojamas jaunosios pirkimas. Tada vyriausiasis pabrolis jaunąją perduoda jaunosios vyriausiajam pabroliui (jei jo nėra - pusbroliui), šis perduoda jaunojo seseriai (puseserei), kuri jį veda atsisveikinti su šeima, nes ji atvažiuoja kartu su vestuvininkais. Pirmiausia tsisveikina tėvą, motiną, tada – kitus šeimos narius. Po to jį veda prie jaunosios. Ant sutuoktvių stalo yra padėta lėkštė su saldainiais, uždengta balta staltiesėle, ir lėkštutė su žiedais. Stalas užtiestas balta staltiese ir pauštas mirtų šakelėmis. Ant žemės patiestas divonas. Jaunieji ant jo atsistoja ir vyksta sutuoktuvės. Malna skaito maldas, o jaunieji jas kartoja. Įpusėjus maldais, užmauna žiedus, dar pasimeldžia, palinki laimės. Tada malna ima iš lėkštutės saldinius ir juos visiems dalina. Pasibaigus apeigoms, visi eina prie vaišių stalo. Malna sėdasi jaunajam iš dešnės, - už jo pabroliai su pamergėmis, o paskui visi vestuvininkai.

Prieš rytą kalbama apie kraitį, čia jau dalyvauja ir svočia. Pabroliai tariasi su jaunosios tėvais ką šie jai duos kraičio. Pabroliai išperka kratį iš svočios ir veža į jaunojo namus. Jaunasis turi kraitį išpirkti iš pabrolių. Tada visi eina prie stalo ir vaišinasi. Atvažiuoja ir jaunosios vestuvininkai, lydimi muzikantų. Vakare jaunosios svočia turi pakloti jauniesiems lovą. Juos pirma kartu suguldo atvažiavus pas jaunąjį. Apie pasogą jau kalbama po vestuvių, išankstinių derybų nebūna.

Laidotuvės

Per laidotuves kepa palotėlius - džaimas. Jas dalija visiems dalyvaujantimes laidotuvėse, vieni namie, prieš išvežant mirusį į kapus, kiti – kapinėse. Tai saugoda (auka). Džaimas kepa labai švariai, prieš kepant šeiminkė būtinai turi visa nusiprausti. Tešlą ruošia iš kvietinių miltų, pieno, kiaušinių, trupučio sviesto. Užminko vidutinio kietumo tešlą, supjausto gabaliukais, iškočioja ie kepa keptuvėje ant svieto. Dabar kai kas vietoje džaimų dalija šokoladinius saldinius, bandeles. Už laidotuves moka malnai ir tiems, kurie meldžaisi po lygiai visiems. Moka kiek kas išgali.

Užrašyta 1990 m.

Stepo Jakubausko, s. Anziulio, gimusio 1922 m. Alytaus rajono Raižių kaimo gyventojų, totoriaus pasakojimas apie Raižių kaimą.

Maistas

Valgį gamino šeiminkė. Ruošas darbuose kartais padėdavo ir vyrai. Valgį virė troboje, virtuvėje. Lauko virtuvių seniau nebuvo.

Pyragus kepdavo tik tai metinėms šventėms – bairamams, vestuvėms. Mėsą valgėme įvairią – jautieną, avieną, žąsieną. Tik tai kiaulienos nevalgėme, nes draudžia mūsų tikėjimas. Rudenį pjaudavo didelį gyvulį. Mėsą sukapodavom dideliais gabalais, stipriai pasūdydavoms ir laikydavome vėsioje vietoje. Tą, kurios per žiemą nesuvalgydavome, pavasarį džiovindavome saulėje. Kai kurie, išėmę duoną, ją įstumdavo į šoltą pečių. Ten ji apdžiūdavo tada baigdavo džiovinti saulėje. Sūdytą mėsą laikėme bačkoje, džiovintą – spintoje. Dešrų nedarėme.

Pieną valgėme raugintą ir saldų, dažniausia vakare su bulvėmis. Darėm sviestą, sūrį, valgėm gritinę, varškę.

Daržovių auginome daug ir visokių: svogūnų, burokėlių, morkų, agurkų. Kopūstų auginom mažiau. Nedaug auginome ir prieskoninių daržovių – salierų, petražolių, krapų. Daržoves artojome maistui, bet memažai jų ir parduodavome Kaune. Daugiausia, parduodavome morkas, svogūnus, agurkus. Žiemai raugindavome kopūstus, agurkus, burokėlius.

Sriubą virdavo ir dabar verda kasdien: kopūstų, batvinių, kitų daržovių. Prie stalo šeima sėsdavo tris kart per dieną: pusryčiams, pietums ir vakarienei. Bet kurie norėjo, ypač vaikai, galėjo ir dažniau valgyti.

Šventės

Prieš metines šventes – bairamus būna pasninkas. Bairamai – kilnojamos šventės. Jos būna ir pavasarį, ir rudenį. Per jas nedirbame. Pirmą dieną einame į mečetę melstis. Susirenka daug žmonių ne tik iš Raižių, bet iš kitur atvažiuoja. Kitomis dienomis (šventė būna 3-4 dienas) einame į svečius arba mus kas nors ateina, vaištinamės. Gerbdami lietuvių tikėjimą, nedirbame ir per jų metines šventes – pirmą Kalėdų ir Velykų dieną. Bet vaišių neruošiame, nes tai ne mūsų šventės. Totoriai nedirba ir penktadieniais.

Pasilinksiminimai

Penktadieniais ir per metines šventes totorių jaunimas rinkdavosi į vakarėlius. Lietuvių jaunimas neateidavo, mes taip pat neidavome į jų vakarėlius, nes jie švėsdavo sekmadieniais, o mums – darbo diena. Jei būdavo gražus oras, šilta, šokdavome lauke. Žaisdavome įvairius žaidimus, dainuodavome lietuviškas dainas, kartais – rusiškas. Muzikantus samdėme iš toliau, nes čia jų nebuvo. Anksčiau į vakarėlius eidavo ir tėvai, šeiminkai, pas kuriuos buvo vakarėlis, pavaišindavo, pašokdavo kartu su jaunimu, padainuodavo. Dabar jau vakarėlių nebūna, nes nėra kur juos organizuoti.

Užrašyta 1990 m.

Zinos Makaveckienės, d. Jono, Gimusios 1937 m. Alytaus rajono Raižių kaimo gyventojos, totorės pasakojimas apie Raižių kaimą

Buitis

Visą laiką gyvenau Raižiuose. Dabar totorių čia yra mažiau, negu jų buvo anksčiau, nes jaunimas dažniausiai išsikelia gyventi į miestus.

Seniau baldai buvo paprasti, juos darė staliai. Kai kurie gyventojai turėjo metalines lovas. Miegojome ant čiužinių, į kuriuos buvop prikimšta šiaudų. Trobą apšviesdavo žibalinė lempa. Kai kurie gyventojai turėjo pirtis. Šeimininkai jas kūrendavop kas dvi savaites. Praustis ateidavo ir artimesni kaimynai. Kas pirmiau ateidavo, tas ir prausdavosi. Bet daugiausia žmonės prausėsi namie balėjose. Muilą pirkto, o kai per karą jo nebuvo, virė iš riebalų ir muilinio akmenuko.

Seniau indai buvo moliniai. Po antrojo pasaulinio karo pradėjome naudoti emaliuotu. Juos mes laikėme virtuvėje, spintoje. Kiti turėjo mažesnes spinteles, kur laikė indus. Mėsą Raižių gyventojai laikė rūsiuose, duobėse. Drabužius lygindavome lygintuvu, kurį įkaitindavome žarijomis. Dar buvo mediniai kubilai, kuriuose raugėme agurkus, kopūstus.

Raižių totoriai – ir moterys, ir vyrai – dėvėjo pirktus drabužius. Vyrai rengdavosi kostiumais, moterys – suknelėmis, sijonais, bliuskomis. Žiemą rengdavomės kailianiais. Rūbus pirkome parduotuvėse. Išėginiai rūbai buvo geresni, kasdieniai prastesni, daugiausia medvilniniai. Vaikus irgi rengdavome pirktais rūbais, dažniausia medvilniniais. Kojines, pirštines, megstinius mezgėme rankomis iš vilnos siūlų. Drabužius siuvo sviuvėjai. Jų Raižiuose nebuvo. Siūti nešdavome sviuvėjui į namus. Ir žiemą, ir vasarą avėjome klumpėmis. Bateliais apsiaudavome tik pr šventes. Kai kurie vyrai turėjo aulinius batus.

Maistas

Valgį gamino moterys. Kartais padėdavo ir vyrai. Duoną, pyragus kepėme namuose. Dabar duoną perkame parduotuvėje. Mėsą sūdėme ir džiovinome saulėje. Lajų lydėme. Iš pieno darėme sūrius, sviestą. Auginome daug daržovių: burokėlių, svogūnų, morkų, kopūstų, prieskoninių daržovių. Iš jų darėme salotas, virėme sriubas. Raugėme kopūstus, agurkus, buropkėlius. Iš džiovintų morkų virėme arbatą. Morkas sutarkuodavome burokine tarka ir išdžiovindavome. Valgėme 3-4 kartus per dieną. Vaikai valgė tą patį maistą kaip ir suaugę.

Šventės

Penktadieniais totoriai nedirbo, šėsdavo. Metinės šventės – bairamai vietoj nestovi, kasmet per dvi savaites pasislenka pirmyn. Šventadieniais būdavo šokiai, į kuriuos rinkdavosi tik totorių jaunimas, šokome, dainavome, žaidėme įvairius žaidimus. Muzikantus samdėme iš kitų kaimų. Pasninko-ramazano dienomis jokių linksmybių nebūna.

Vestuvės

Seniau vesdavosi vyresnio amžiaus, dabar jaunesni. Jungtuvės būna jaunosios tėvų namuose. Piršliai važiuodavo ketvirtadieniais, penktadieniais. Buvo jaunojo ūkio peržvalgas. Jaunoji per vestuves rengiasi ilga balta suknele, užsideda valioną ir prisega mirtų vainikėlį, kurį baigiantis

vestuvei, sudegina. Vestuvė pridėdavo penktadienį ir baigdavosi šeštadienį. Ji būdavo biejose pusėse – ir pas jaunąją, kur prasidėdavo, ir pas jaunąjį, kur važiuodavo sekančią dieną. Maistas buvo įvairus, rušė kaip kas išgalėjo. Seniau eidami į vestuves, dovanų nenešė, bet nešėsi maistą – mėsos, pyragų. Dabar neša dovanas, o maisto nesineša. Dabar kartais būna iš mišrių vedybų, bet ratai. Seniau jų nebūdavo.

Laidotuvės

Anksčiau gėlių nenešė, dabar jau neša. Duobkasių samdė. Duobės buvo maždaug pusantro metro gylio, dabar kasa gilesnes. Iškastą duobę iškloja lentomis. Anksčiau orkestro nebuvo, tik maldos. Dabar kartais būna ir orkestras. Ir seniau, ir dabar per laidotuves svaigalų nevartoja. Mirusį pamini po 40 dienų ir po metų.

Užrašyta 1990 m.

Danieliaus Makulavičiaus, s. Dovydo, gimusio 1914 m., gyvenančio Alytuje, totoriaus pasakojimas apie Raižių kaimą.

Nors gimiau Bazoruose, bet ilgą laiką gyvenau Raižiuose. Dabar esu malna, tai į šį kaimą atvažiuoju dažnai. Senovėje Raižių totoriai vertėsi karyba, vėliau – daržininkystė. Nepriklausomoje Lietuvoje prenumeravo šiuos leidinius: „Dienos naujienos“, „Dieną“, „Ūkiniko patarėją“, „Trimitą“, „Kari“.

1934 metais Raižiuose buvome įsteigę sąjungos „Vilniui vaduoti“ skyrių. Jam vadovavo mokytojas Grinkus. Aš buvau kasininkas. Ruošdavom gegužines. Dalį surinktų pinigų panaudojom saviems reikalams. Už orketrą reikėjo mokėti 100 kitų, pirkome knygas. Turėjome savo biblioteką, kurioje buvo apie 500 knygų. Likusius pinigus įnešdavom į Sąjungos kasą.

Iš Raižių kilę šie įžymūs žmonės:

Aleksas Makulavičius, Motiejus – pulkininkas, 8-ojo pėstininkų pulko vadas Šiauliuose, yra 1940 m. išvyko į Vokietiją.

Leonas Chaleckas – teisininkas kaune. Jo sūnus gyvena Šveicarijoje.

Chalilius Bazarauskas – caro armijos generolas.

Suleimanas Bazarauskas – pulkininkas, dirbo Vilniuje.

Chalijus Janušauskas – generolas, dalyvavo turkų kare, 1904 m. japonų kare. Palaidotas Poltavoje.

Motiejus Janušauskas – pulkininkas.

Tallat-Kelpšos kilę iš Raižių totorių, jie ir totorių kalbą mokėjo.

Šventės

Svarbiausia šventė – Ramazan bairam. Prieš ją 30 dienų pasninkas – ramazanas. Negalima valgyti, gerti, rūkyti nuo saulės patekėjimo iki nusileidimo. Reikia 5 kartus per dieną melstis: ryte prieš saulės patekėjimą, dieną 2 kartus, saulei tik ką nusileidus ir už pusantros valandos saulei nusileidus. Švenčiama tris dienas. Pirmą dieną anksti ryte vyksta pamaldos mečetėje. Po pamaldų, grįžę valgo pusryčius, kai kurie eina į kapines melstis už mirusiuosius, kapinėse dalija sagodą – vaisius, saldinius, bandeles. Antrąją dieną einama į svečius, rengiami šokiai, žaidimai. Dabar ramazano mėnesį ne daug kas sausai pasninkauja, dažniausia po kelias dienas mėnesio pradžioje ir pabaigoje. Kita šventė Kurban bairam. Ji švenčiama 4 dienas. Pasninkas - 9 dienos. Tai aukų šventė. Reikia papjauti aviną ar jautį ir jo mėsą išdalinti neturtingiesiems. Kas lieka suvalgo patys.

Trečioji šventė – Ašuro diena. Ansčiau pasninkas buvo 10 dienų, dabar – 9 dienos. Šiai šventei reikia paruošti patiekalą iš 9 produktų. Daugiausia tai būna kompotas iš 9 rūšių vaisių ir uogų, ryžių. Pasakojama, kad pranašo Machometo duktė Fatima laukė iš karo grįžtančių sūnų Huseino ir Hasano. Laukdama virė kelis patiekalus, kai sužinojo, kad jie žuvo iš nevilties viską sumaišė. Yra ir kitas pasakojimas. Kai žmonės buvo verčiami priimti naują tikėjimą, vienas pranašas meldėsi ir pasninkavo 9 dienas, o motina vis jo laukė ir kasdien gamino valgi. Dešimtą dieną sužinojo, kad sūnus mirė. Tada iš sielvarto sumaišė visų devynių dienų valgius. Taip ir atsirado paprotys per šią šventę ruošti patiekalą iš 9 dalių ir juo pavaišinti kiekvieną atėjusį. Švenčiama 2 dienas.

Raižių totoriai naujuosius metus švenčia pagal musulmonų kalendorių. Be to nedirbama penktadieniais. Seniau mečetėje pamaldos vykdavo kiekvieną penktadienį, vėliau – pirmą mėnesio penktadienį, o dabar tik per metines šventes.

Laidotuvės

Penktadieniais totiriai nedirbo, šėsdavo. Metinės šventės – bairamai vietoj nestovi, kasmet per dvi savaites pasislenka pirmyn. Šventadieniais būdavo šokiai, į kuriuos rinkdavosi tik totorių jaunimas, šokome, dainavome, žaidėme įvairius žaidimus. Muzikantus samdėme iš kitų kaimų. Pasninko-ramazano dienomis jokių linksmybių nebūna.

Vestuvės

Seniau vesdavosi vyresnio amžiaus, dabar jaunesni. Jungtuvės būna jaunosios tėvų namuose. Piršliai važiuodavo ketvirtadieniais, penktadieniais. Buvo jaunojo ūkio peržvalgas. Jaunoji per vestuves rengiasi ilga balta suknele, užsideda valioną ir prisega mirtų vainikėlį, kurį baigiantis vestuvei, sudegina. Vestuvė pridėdavo penktadienį ir baigdavosi šeštadienį. Ji būdavo biejose pusėse – ir pas jaunąją, kur prasidėdavo, ir pas jaunąjį, kur važiuodavo sekančią dieną. Maistas buvo įvairus, rušė kaip kas išgalėjo. Seniau eidami į vestuves, dovanų nenešė, bet nešėsi maistą – mėsos, pyragų. Dabar neša dovanas, o maisto nesineša. Dabar kartais būna iš mišrių vedybų, bet ratai. Seniau jų nebūdavo.

Laidotuvės

Sunkiai sergantį ligonį, namiškių prašymu, aplanko malna ir prie lovos skaito trumpas maldas. Mirušš apirusia, nosį ir ausis užkemša vata, įsupa į baltą drobę, vadinamą savan. Tada paguldo ant žemų neštuvų ir uždengia žalios spalvos drobe, kuri po laidotuvių lieka mečetėje. Ant uždengtos velionio krūtinės dedamas Koranas. Visą naktį neryškioje žvakių šviesoje, prie mirusiojo kas nors budi, kalbėdamas maldas. Meldžiasi tik vyrai. Laidoja antrą arba trečią dieną. Prieš lydint įkapus, iš abiejų neštuvų pusių susėdę totiriai gieda Koraną. Malda trunka beveik valandą. Po to kuris nors namiškis atneša dubenį, ąsotį su vandeniu ir rankšluostį. Visi, kurie giedoję, virš dubens plauna rankas ir šluostosi rankšluoščiu. Tada dalijama sagoda – džaima arba bandelės. Susirinkusiems meldžiantis, malna klausia: „Ar atleidžiate mirusiajam kaltes?“ Visi atsako: „Ponas Dievas teatleidžia!“ Tada atsisveikina su velioniu, paliesdami ar bučiuodami drobule. Išnešus iš namų, neštuvai su mirusiuoju pastatomi priešais mečetę. Į vidų neneša. Malna pasimeldžia ir tada eina į kapines. Laidotuvių eisenospriekyje eina malna, paskui jį vežamas mirusysis, uždengtas drobule, paskui eina giminės ir visi, dalyvaujantys laidotuvėse. Lydint į kapus, negalima dairytis į langus, kiemus, malna negali atsigręžti, nes gyvenvietėje išmins žmonės.

Kapinėse vėl pasimeldžia. Tada 4 vyrai ant rankšluoščių arba drobės atraižų mirusį nuleidžia į duobę, išklotą lentomis. Jį paguldo galva į vakarus, kad Paskutinio Teismo dieną, pakilęs iš kapo, galėtų eiti tiesiai į rytus. Supylę kapą, jį apjuosia mažais akmenėliais, o ties galva ir kojomis deda po didesnę akmenį. Tada malna pašlaksto kapą vandeniu iš buteliuko, liepia susirinkusiems pasitraukti nuo kapo, pats pasilieka ir meldžiasi. Tada vėl visi grįžta prie kapo ir dalijama sagoda.

Pasakojama, kad Azijoje, iš kur atėjo totiriai. Žemė buvo labai įšalus, sunku buvo ją kasti. Tada darydavo „pečiūra“, tenįdėdavo mirusį, ant viršus dėdavo lentas ir užberdavo žemėmis. Iš to ir kilęs toks paprotys – laidoti be karstų. Bet dabar kai kuriuos, ypač atvežtus iš toliau, jau laiduoja karstuose.

Palaidojus, 40 būna gedulingos dienos. Namuose, toje vietoje kur gulėjo velionis, pastato staliuką, užtiesia rankšluostį ir uždega žvakę. Per 40 dienų kas nors iš savų ar pasamdytas žmogus kasdien lanko kapą ir prie jo meldžiasi. Po 40 dienų rengiamos gedulingos apeigos. Per metines susirinkę giminės taip pat meldžiasi. Nei per laidotuves, nei per metines svaigalų nevartoja.

Užrašyta 1991 m.

Stepo Radlinsko, s. Alekso, gimusio 1925 m. Alytaus rajono Raižių kaimo gyventojų, totoriaus pasakojimas apie Raižių kaimą.

Seniau trobesiai buvo mediniai, šiaidininiais stogais. Daugiausia būdavo gyvenamas namas, kluonas ir tvartas. Kai kurie gyventojai turėjo svirnelius. Žemę dirbo arkliais, arė plūgais, kultivavo drapakais, sėjo rankomis iš sėtuvų. Augino miežius, rugius, kviečius, avižas, žirnius, bulves, daržoves. Javus ir žirnius, kad gerai derėtų, reikėjo pasėti prie Jurgines. Per Jurgines negalima žemės dirbti. Baigus rugiapjūtę, iš žiupsnelio rugių nupindavo kasą, ją susukdavo ir šalia jos padėdavo duonos ir druskos. Moterys iš varpų nupindavo šeiminkui vainiką, o jis už tai pavaišindavo.

Į klojimą javus veždavo vežimu. Žiemos metu reikėjo juos spragilais iškulti, nes kuliamųjų nebuvo. Po to grūdus vėtydavo (valydavo) – klojime ant grendymo mėtydavo su vėtykle. Švarūs grūdai nusirisdavo į vieną krūvelę, o blogesni likdavo. Juos sušerdavo gyvuliams. Raižių kaimo gyventojai laikė karves, avis, arklius, žąsis, antis, vištas. Kiaulių nelaikė, nes jų mėsos totoriai nevalgė, nes draudžia musulmonų tikėjimas. Gyvulių ir paukščių laikė įvairiai, pagal turimą žemę. Stambių ūkininkų raižiuose nebuvo. Pieną nešė į pieninę. Avis pjovė mėsai. Vilną verpė ir mezgė kojine, pirštines, megstinius. Iš vilnos vėlė veltinius, o atliekamą parduodavo. Kailius išdirbdavo ir siuvosi kailinius. Kiaušinius irgi parduodavo. Raižių totoriai vertėsi daržininkyste, jie buvo daržininkai, o ne kailiadirbiai, nors kai kurie mokėjo kailius išdirbti. Bet tai nebuvo jų verslas.

Buitis

Seniau pirktų modernių baldų Raižių gyventojai neturėjo. Lovos buvo paprastos, daugiausia namie iš lentų padarytos. Rūbus daugiausia laikydavo kuparuose, nes spintų beveik niekas neturėjo. Kai kurie turtingesni turėjo komodas. Miegojo troboj. Į lovas pridėdavo šiaudų ir užtiesdavo marška. Kaldros buvo pakulinės. Pas daugelį grindų grindų nebuvo, tik molinė asla. Ji buvo visada iššluota, pbarstyta smėliu. Trobas apšviesdavo žibalinėmis lempomis. Jos buvo mažos, kad mažiau sunaudotų žibalo.

Kai kurie Raižių gyventojai turėjo pirtis, kur ateidavo praustis ir artimesni kaimynai. Bet daugiausia prausdavosi balėjose. Mauilą pirkdavo. Kai jo nebuvo, virėję namie iš muilinio akmenuko ir riebalų. Rūbus skalbdavo pelenų šarmu. Pelenus užpildavo vandeniu, užvirindavo, paskui pastatydavo kurnosr, kad atvėstų ir nusėstų į dugną drumzlės. Tada užpildavo ant skalbinių, juos pamirkydavo ir tada skalbdavo.

Buvo moliniai ąsočiai (uzbonai), špižiniai puodai, mediniai šaukštai, samčiai. Virtuvėje buvo iš lentų padaryta spintelė, kur laikėme indus. Puodai stovėjo ant pečiaus. Pavalgius indus išplaudavo ir padėdavo juos į skirtą vietą.

Totoriai dėvėjo pirktus drabužius. Jie paplito prieš Pirmąjį pasaulinį karą ir buvo brangūs. Kadien dėvėjo medvilninius drabužius. Išėginiai kostiumai buvo vilniniai. Drabužius siuvo siuvėjai, bet Raižiuose jų nebuvo, reikėjo ieškoti kitur. Moterys dėvėjo ilgus sijonus. Vaikų drabužiai buvo medvilniniai. Ir megaites, ir berniukus, kol buvo nedideli, rengė ilgomis suknelėmis. Kai berniukai paaugdavo, pasiūdavo kelnes.

Seniau ir vyrai, ir moterys avėjo klumpėmis: padai mediniai, o viršus iš odos, kurią pirkto parduotuvėse. Kai kurie vyrai turėjo aulinius batus, moterys – batelius, bet juos avėjo tik per šventes. Vasarą vaikščiojo basi, kartais su klumpėmis. Batus vieni siūdavo pas batsiuvius, kiti pirkto parduotuvėse. Raižiuose batsiuvių nebuvo.

Maistas

Mūsų šeimoje valgi gamino mama. Vyrai mažai padėjo, jie dirbo įvairius lauko darbus. Kai vedžiau ir atėjo marti, valgi vis tiek gamino mama. Lauko virtuvių nebuvo, jos atsirado po Antrojo Pasaulinio karo. Duoną kepė namie. Iš vakaro užmaišydavo „dieškutėje“, per naktį rūgsta, oryte užminko ir kepa. Ant pirmo kepalo (bakano) rankomis įspausdavo jauną mėnulį. Kartais darydavo pagrandukus. Vestuvėms ar šiaip kokiam baliui kepė šimtalapį pyragą.

Mėsą sūdydavo, kartais žiemą užšaldydavo priemenėje ar kamaroje ir nesūdytą, daugiausia avieną. Vasarą laikydavo rūsyje ar įleisdavo į šulinį įdėtą į kibirą ir uždengtą. Kas neturėjo rūsi (sklepo), kasdavo duobe. Mėsą susūdydavo į koki nors indą ir įleid-ia į duobę. Rudenį pjaudavo didelį gyvulį, dažniausiai veršį, kad mėsos užtektų visai žiemai. Pavasarį, jei likdavo mėsos, ją supjautydavo pailgais nestorais gabalais ir džiovindavo saulėje. Lajų lydė.

Kruopas ir miltus laikė priemenėje, kai kurie, kas turėjo – svirneliuose. Iš pieno darė sūrį, sviestą. Saldų ir raugintą valgė su bulvėmis. Auginome daug daržovių: morkų, burokėlių, kopūstų, kalafiorų, svogūnų, česnakų, agurkų, salierų, petražolių. Jas ne tik naudojome maistui, bet ir parduodavome Alytaus, Kauno turguose. Žiemai kopūstus, agurkus rauginome kubiluose, bačkelėse. Burokėlių mažai raugdavome. Raugiant agurkus įdėdavo krapų, česnako, krieno. Sriubos buvo kopūstų, batvinių, rūgštynių, kruopų ir kitokios. Jas daugiausia virė ryte. Dar valgėme koldūnus, kotletus, cepelinus. Per dieną valgėme tris-keturis kartus. Žiemą daržoves valgėme raugintas, vasarą – šviežias. Vasarą valgėm daugiau pieniško maisto, žiemą – mėsiško. Vaikai valgė tą patį, kaip ir mes suaugę, skirtumo nebuvo. Šventėms paruošdavo ką nors skaniau: koldūnus, šimtalapį, paukštieną ar kitokią mėsą. Sriubos buvo kopūstų, batviniai, rūgštynių, kruopų ir kitokios. Jas daugiausia virė ryte. Dar valgėme koldūnus. Kotletus, cepelinus. Per dieną valgėme tris – keturis kartus. Žiemą daržoves valgėme raugintas, vasarą – šviežias. Vasarą valgėm daugiau pieniško maisto, žiemą – mėsiško. Vaikai valgė tą patį, kaip ir suaugę, skirtumo nebuvo. Šventėms paruošdavo ką nors skaniau: koldūnus, šimtalapį, paukštieną ar kitokią mėsą.

Kaimo pasilinksminimas

Jie vykdavo penktadieniais ir per metines šventes. Rengėme vakaruškas: šokome, dainavome lietuviškas ir rusiškas dainas, burtus traukdavom. Šokome polką, fokstrota, krakaviaką, korobušką. Eidavom rateliu, dalinom fantus... Muzikantus samdėme, nes raižiuose jų nebuvo. Jei muzikantų nebūdavo, vis tiek susirinkdavom kur nors, dainuodavome, žaisdavome.

Vestuvės

Aš vedžiau turėdamas 24 metus. Seniau tokio amžiaus dažniausia ir vesdavosi, o dabar būna visai. Anksčiau, būdavo, susipažįsta vaikinai su mergina, ima piršlį ir važiuoja pas ją. Piršlybos būdavo ketvirtadieniais ir sekmadieniais. Piršlys atvažiuoęs pašneka ir ant stalo padeda vynu bonką. Ant jos uždėtas mirtų vainikėlis. Jei mergina sutinka tekėti, sutiriamos vestuvės. Kad piršlys neliktų melagis, būna jaunikio ūkio peržvalgas.

Jaunoji per vestuves apsirengia ilga balta suknele, užsideda valioną ilgą, puošiasi mirtomis. Jaunasis – su kostiumu, baltais marškinėliais ir su juoda juoste vietoj kaklaraiščio. Pamerges kviečia jaunoji, pabrolius – janasis. Situokia malna jaunosios tėvų namuose.

Jaunoji laukia jaunojosavo namuose. Jį išlydi iš jo namų. Vyriausioji pamergė atsisėda pasipuošusiai jaunajai iš dešinės, antroji – iš kairės, už jos sėdasi kitos pamergės. Jos ant lėkštučių iš vidaus prisega mirtų vainikėlius taip, kad būtų sunku juos nuimti.

Jaunasis, malna ir pabroliai išvažiuoja kartu. Prieš išvažiuojant malna visus apveda tris kartus

aplink stalą. Išvažiavus, pabroliai atsiskiria nuo jaunojo ir malnos ir kuo greičiausia skuba pas jaunąją. Kai įbėga į kambarį, pamergės paduoda jiems atsegti prie lėkštučių prisegtus vainikėlius. Jaunikis neskuba važiuoti. Pamergės pabrolių išsegtus vainikėlius prisega jiems prie švarkų. Tada pabroliai išbėga, bet prieš tai juos vaišina, trukdo išeiti. Pasitikę jaunąjį ir malną, grįžta atgal pas jaunąją. Jos tėvai jaunąjį sutinka su duona, druska ir vandeniu. Paskui atvažiuoja jaunojo svečiai. Vyrai ima už parankės moteris ir veda prie stalo. Pabroliai turi išpirkti jaunąją. Pamergės užsiprašo daug pinigų, o jie tiek neturi. Ilgokai derasi. Pagaliau pamergės sutinka jaunąją parduoti. Tada ją paima vyresnysis pabrolis ir perduoda jos vyresniajam broliui. Ji atsisveikina su giminėmis ir stoja jungtuvėms. Ant stalo pastatoma lėkštė su saldainiais ir uždengiama nauja nosine. Sukeičiami žiedai. Malna pasveikina tėvelius, jaunuosius jau vyrą su žmona. Tada ima su nosine saldainių, o kas lieka lėkštėje, išsidalina visi. Tą lėkštę sudaužo, o staltiese, kuria buvo užtiestas stalas, svočia muša nevedusius vyrus, kad greičiau apsivestų. Giminės pasveikina jaunuosius ir prasideda vaišės. Vestuvėms kepė pyragus, virė mėsą, ją troškino (tušino), kepė avieną, veršieną, paukštieną. Prie mėsos duoda agurkų, kopūstų. Prie šimtalapio – arbatos arbakavos. Koldūnus dabar retai kada daro. Seniau į vestuves nešdavosi mėsos, degtinės šimtalapį.

Vestuvės trukdavo dvi dienas. Yra buvę ir mišrių vedybų. Tokiu atveju jaunasis arba jaunoji turėdavo priimti musulmonų tikėjimą, tik tada keldavo vestuves.

Laidotuvės

Į laidotuves maisto nesineša. Seniau net ir gėlių nesinešdavo. Duobkasių samdė. Duobes kasė tokias: vyrams iki juosmens, moterims iki pažastų. Dabar kasa gilesnes. Įkapus lydint pirmiasia eina malna su maldininkais, už jų visi kiti. Malna pakviečia artimuosius atsisveikinti mirusį namuose. Per laidotuves valgo virtą mėsą, ryžių košę, sriubą. Vaišina visus, kas ateina. Degtinės per laidotuves nebuvo ir dabar nėra. Per metines pamaldos ir vaišės tokios pačios, kaip ir per laidotuves.

Užrašyta 1990 m.